

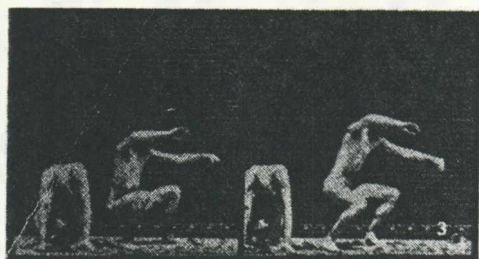
Καρίδα
Δείξτε το, κύριε, που έχετε (με
λυχνία και τον εγγονό οικονομία)
Χέινο. Δε αξίζει, είναι έτσι

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ, Οκτώβριος 1987

ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ - ΑΝΑΚΑΜΨΗ - ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΤΟ ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΦΙΚΤΟ

13

Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος

Η συζήτηση για τη σταθεροποιητική πολιτική που η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επέβαλε στις 10/10/85, δηλαδή πριν από δύο ακριβώς χρόνια, δεν πρέπει να γίνεται με ανιστορικό τρόπο, έξω από τον τρόπο εξέλιξης και αναπαραγωγής της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, ούτε να εξαντλείται στην ανάλυση των θυσιών που υφίστανται οι εργαζόμενοι. Αναμφισβήτητα οι εργαζόμενοι έχασαν πολλά. Ακόμα και κυβερνητικοί παράγοντες δεν αμφισβητούν τη μείωση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων την τελευταία διετία κατά 10-12%. Τελικά, δεν μπορεί ν' αμφισβητηθεί ούτε και η απόλυτη μείωση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων σε ολόκληρη την περίοδο 1982-87, παρά τις σημαντικές αυξήσεις των εργατικών αμοιβών το 1982 — πέρα από τις δυνατότητες της οικονομίας και χωρίς να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες συσσώρευσης παραγωγικού κεφαλαίου, που ήταν πάντοτε η κύρια αδυναμία της ελληνικής οικονομίας. Οπως πολύ σωστά τόνισε και ο Μιχάλης Παπαγιαννάκης στη σχετική τηλεοπτική συζήτηση, χρειάζεται να μεταφερθεί ένα 8-10% του Α.Ε.Π. από την κατανάλωση στην επένδυση, δηλαδή χρειάζεται ν' αυξηθεί το μέρος του οικονομικού πλεονάσματος που πηγαίνει στις παραγωγικές επενδύσεις (ήδη πριν από μια εικοσαετία και πλέον, οι Άγγελος Αγγελόπουλος και Σάκης Καραγιώργας είχαν υπολογίσει το «επενδυτικό κενό» στην ελληνική οικονομία, που έπρεπε να καλυφθεί για να υπάρξει δυνατότητα πλήρους απασχόλησης της εργατικής δύναμης και άνοδος της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μας σε διεθνές επίπεδο).

Πέρα ωστόσο από τη μείωση των πραγματικών εργατικών αμοιβών λόγω της περιοριστικής εισοδηματικής πολιτικής της τελευταίας διετίας, όπως δείχνει ο Κ. Τσαλόγλου στην εξαιρετική ανάλυσή του στο Βήμα της 13/9/87, «η εισοδηματική πολιτική της "κοινωνικής δικαιοσύνης" που ενέπνευσε ο "σοσιαλιστικός μετασχηματισμός", υπέρ του οποίου εργάστηκε στην πρώτη τετραετία της εξουσίας του το ΠΑΣΟΚ, κατέληξε στο μεγά-

λωμα του χάσματος ανάμεσα στους προνομιούχους και στους μη προνομιούχους αντί να πετύχει τη σμίκρυνσή του».

Πώς όμως έγιναν δυνατές οι παροχές στην περίοδο 1982-85 και χρηματοδοτήθηκαν οι καταναλωτικές δαπάνες τόσο των ιδιωτών όσο και του δημοσίου; Με τη χρησιμοποίηση του πληθωρισμού, τη διολίσθηση της δραχμής, τον εξωτερικό δανεισμό. Ετσι πραγματοποιούνται οι «ρηξίεις» με το υπάρχον κοινωνικό καθεστώς, όπως μας διαβεβαιώνουν σήμερα ότι επιδίωκαν οι τότε υπεύθυνοι της οικονομικής πολιτικής; Όταν η κατάργηση του μόνου ριζοσπαστικού μέτρου που πάρθηκε για την αναδιάρθρωση της ελληνικής οικονομίας, του ΦΑΠ (Φόρου Ακίνητης Περιουσίας) — που μπορούσε να ήταν το πρώτο μέτρο για τον αναπροσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας από την κερδοσκοπία σε παραγωγικότερες χρήσεις του οικονομικού πλεονάσματος, με αγαθοποιές κοινωνικές και οικολογικές επιπτώσεις — προκάλεσε την παραίτηση μόνον του τότε υπουργού των Οικονομικών; Δεν θα υποστήριζαν οι εκλογείς του ΠΑΣΟΚ ένα τέτοιο ριζοσπαστικό μέτρο;

Η αριστερά, που άστοχα μιλάει για «δεξιά στροφή» του ΠΑΣΟΚ μετά την εξαγγελία της σταθεροποιητικής πολιτικής, θα έπρεπε να τονίζει ότι ποτέ δεν εφαρμόστηκε αριστερή πολιτική από το ΠΑΣΟΚ. Εκτός κι αν ως αριστερή πολιτική θεωρούμε τον κρατισμό, τις άλογες παροχές και την καταναλωτική κατασπατάληση του οικονομικού πλεονάσματος, καθώς και τον εξωτερικό δανεισμό, την υπονόμευση των επιχειρηματικών επενδυτικών πρωτοβουλιών και, τέλος, την αποβιομηχάνιση και την κατάρρευση του παραγωγικού ιστού της οικονομίας μας. Κι όμως, χωρίς καμιά διάθεση καταστροφολογίας, περί αυτού ακριβώς επρόκειτο. Και τα στοιχεία υπάρχουν, για να διαψεύσουν όσους τυχόν αρνούνται να δουν την πραγματικότητα.

Αναμφισβήτητα, ένα μεγάλο μέρος των σημερινών αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας, και ιδίως όσων συνδέονται με την παραγωγικότητά της, τη διεύρυνση

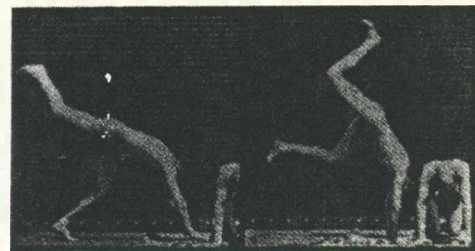
της παραγωγικής της βάσης με «εκβιομηχανίζουσες βιομηχανίες» — με συνεχή ανανέωση του τεχνολογικού εξοπλισμού της και ανάπτυξη των παραγωγικών επισημονικοτεχνικών γνώσεων (ή, κατά μια άλλη έκφραση, της «κατασκευαστικής γνώσης») — και κατά συνέπεια όλων αυτών, τη διεθνή της ανταγωνιστικότητα, οφείλονται στο είδος της ανάπτυξης που επέβαλαν οι νικητές του Εμφυλίου Πολέμου και οι κοινωνικές δυνάμεις τις οποίες προώθησαν: εισαγωγείς, εργολάβοι, μεσολαβητές και παροχείς τουριστικών και ναυτιλιακών υπηρεσιών. Η ελληνική αστική τάξη, που ελάχιστα υπήρξε εκβιομηχανιστική σε μια χώρα όπου η «αριστερή» ιδεολογία και τα αεριτζιδικά συμφέροντα σε αγαστή σύμπνοια επέβαλαν μια έντονη αντιβιομηχανική και αντιεπιχειρηματική νοοτροπία, έχασε την ευκαιρία της εκβιομηχάνισης εκείνης που θα έθετε τις βάσεις για αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη, σε μια περίοδο έντονης παγκόσμιας ανάπτυξης («τα τριάντα ένδοξα χρόνια», όπως λέει ο Ζ. Φουρασιέ) και χαμηλού εργατικού κόστους — λόγω βέβαια και της μετεμφυλιακής καταπίεσης.

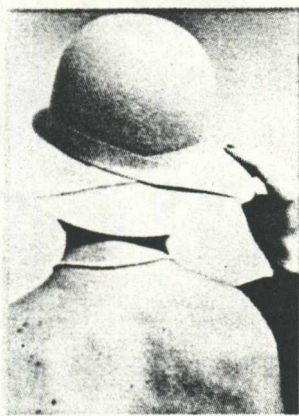
Η ελληνική αριστερά στο παρελθόν (η προδικτατορική ΕΔΑ, τα περιοδικά *Νέα Οικονομία* και *Σύγχρονα Θέματα*, ο Όμιλος Αλέξανδρος Παπαναστασίου) ανέλυσε και κατήγγειλε αυτό το μοντέλο της «στρεβλής» ανάπτυξης, που επέτρεψε ωστόσο σημαντικότερη ανύψωση του βιωτικού επιπέδου, χάρη στους άδηλους πόρους και την εισαγωγή «κεφαλαίων» για αγορά γης. Κάτω από τους προστατευτικούς δασμούς, δημιουργήθηκε, ευτυχώς, μια ανοιχτή οικονομία και κοινωνία, που η ένταξή της στην ΕΟΚ ήταν η αναγκαστική κατάληξη, ανεξάρτητα από τις όποιες συνέπειες για την εκβιομηχάνισή της. Αλλά η αριστερά, με την κρατικιστική ιδεολογία της, την αντι-βιομηχανική και αντι-επιχειρηματική φρασεολογία της και τους μύθους της γύρω από την οικονομική, τουλάχιστον, επιτυχία των μέχρι σήμερα σοσιαλιστικών πειραμάτων, ήταν ελάχιστα προετοιμασμένη ν' αντιμετωπίσει την αριστερίζουσα και σοσιαλίζουσα λαϊκίστικη δημαγωγία του ΠΑΣΟΚ, που

τόσο ως αντιπολίτευση όσο και στην αρχή της διακυβέρνησής του επαγγέλθηκε την αλλαγή του κοινωνικού συστήματος, με τους ταλαιπωρημένους ή αποχαυνωμένους αριστερούς να το χειροκροτούν ή ακόμα και να το ψηφίζουν.

Η ελληνική αριστερά όχι μόνο δεν είχε ποτέ το θάρρος να διακηρύξει (όπως το έκανε ο Μιχάλης Παπαγιαννάκης στην πρόσφατη τηλεοπτική συζήτηση για την οικονομία) ότι οι ζωντανές δυνάμεις του έθνους είναι οι εργαζόμενοι (χειρωνακτικά και διανοητικά) και οι επιχειρηματίες, αλλά ούτε και κατάδειξε ποτέ ξεκάθαρα τη λογική με την οποία λειτουργούν και αναπαράγονται τα οικονομικοκοινωνικά συστήματα, τον τρόπο με τον οποίον πραγματοποιήθηκε η συσσώρευση είτε στον καπιταλισμό είτε στον «υπαρκτό σοσιαλισμό»: την παντού και πάντοτε με καταναλωτικές θυσίες απόσπαση του οικονομικού πλεονάσματος και την παραγωγική του επανεπένδυση. Η κατανομή των (κοινωνικών) πόρων με αποφυγή της κατασπατάλησής τους και η κατανομή εκείνη του εισοδήματος που θα συντείνει στην αναπαραγωγή του συστήματος και στην ικανοποίηση των αναγκών — με επίτευξη των αναγκαίων συνθηκών για μια ισορροπημένη μακρο-οικονομική μεγέθυνση — μπορούν να επιτευχθούν είτε με το μηχανισμό της αγοράς είτε με διοικητικό τρόπο.

Ο προγραμματισμός μπορεί — ως τεχνική — να χρησιμοποιηθεί για διόρθωση των «ατελειών» του μηχανισμού της αγοράς⁽¹⁾, και ιδιαίτερα της μακρο-οικονομικής μυωπίας του, όταν, βέβαια, δεν καταστραφεί ο μηχανισμός αυτός, ως νευροεγκεφαλικού ή ηλεκτρονικούπολογιστικού τύπου μηχανισμός πληροφόρησης και λήψης παραγωγικών και επενδυτικών αποφάσεων, με επιβράβευση, μέσω του κέρδους, της αποτελεσματικότητας και «τιμωρία» της αναποτελεσματικότητας. Η αριστερά πρέπει κατεξοχήν να κάνει τη διάκριση ανάμεσα στο κέρδος ως δείκτη επιτυχίας και ως εισόδημα, ν' αποφύγει τα λάθη του επίσημου «μαρξισμού» όσον αφορά τη χρήση της υπεραξίας, και να καταδείξει τα λάθη του ίδιου του Μαρξ σε

ό,τι αφορά τη θεωρία του της εκπτώχευσης. Από την άλλη μεριά, βέβαια, πρέπει, σε μια οικονομία όπως η ελληνική, να καταδειχτεί ότι δεν είναι δυνατόν με προσόδους που ένα μεγάλο μέρος τους προέρχεται από την παραοικονομία (η οποία σύμφωνα με την ενδιαφέρουσα μελέτη του Π. Παυλόπουλου, που εξέδωσε το ΙΟΒΕ, αντιπροσωπεύει το 30% του Α.Ε.Π.) να έχουμε μια δυναμική κι εντατική συσσώρευση κεφαλαίου.

Δυστυχώς δεν έχω εδώ το χώρο για ν' αναλύσω τη στάση της εργατικής τάξης απέναντι στη συσσώρευση του κεφαλαίου. Γιατί, παρ' όλο που η σχέση υπεραξίας (κερδών) και ημερομισθίων είναι ανταγωνιστική, υπάρχει ένας άριστος τρόπος αναδιανομής του εισοδήματος. Η θεωρία της υπεραξίας θα παραμένει ατελής, αν δεν λαμβάνει υπόψη την αμοιβή του κινδύνου (που στη σοσιαλιστική οικονομία μπορεί ν' αναληφθεί συλλογικά). Η λογική του σύγχρονου «μαρξισμού» δεν παίρνει υπόψη της το κίνητρο που αποτελεί το κέρδος (η υπεραξία) για την παραγωγή και τις επενδύσεις, γιατί εξαρχής τοποθετείται στα πλαίσια μιας γραφειοκρατικής λήψης των αποφάσεων χωρίς κίνδυνο, με την απλή επίκληση μιας «δικαιότερης κατανομής του εισοδήματος», ενώ δεν ήταν αυτό το πρόβλημα κατά τον Μάρξ. Όπως λέει κι ο Οτα Σικ: «Η μαρξιστική θεωρία καταλήγει σε ακριβείς γνώσεις αλλά και σε δογματικές απλουστεύσεις».

Ποιά ήταν η μακροχρόνια στρατηγική οικονομικής ανάπτυξης του ΠΑΣΟΚ, από την οποία «παρεξέκλινε» μετά τις 10/10/85; Πότε εξήγγειλε συγκεκριμένους ποσοτικούς στόχους, που απαιτούσαν ένα ορισμένο ποσοστό επενδύσεων και μια ορισμένη κλαδική κατανομή τους και συνεπάγονταν συγκεκριμένες θυσίες (που μπορούν κι αυτές να ποσοτικοποιηθούν); Η πολιτική της σταθεροποίησης δεν ανέτρεψε καμιά αναπτυξιακή διαδικασία, κι ασφαλώς σταμάτησε μια λατινοαμερικανοποίηση της ελληνικής οικονομίας, που παρουσιάζει συγκεκριμένες οικονομικοκοινωνικές διαρθρωτικές αδυναμίες για να περάσει σ' ένα καθεστώς εντατικής συσσώρευσης κεφαλαίου —

γιατί αυτό, βέβαια, εννοούμε όταν μιλάμε για ανάπτυξη. Απ' αυτή την άποψη, δεν είναι η σταθεροποιητική πολιτική που εμποδίζει την ανάπτυξη,⁽²⁾ γιατί, έτσι ή αλλιώς, ενώ το παραγωγικό χάσμα με τις άλλες χώρες αυξάνει κι ενώ η οποιαδήποτε αύξηση της απασχόλησης δεν έχει καμιά σχέση με παραγωγικές δραστηριότητες, «σχέδιο για την αύξηση της παραγωγής και τον αναπροσανατολισμό και τη διεύρυνση της απασχόλησης σε παραγωγικές δραστηριότητες δεν διαθέτει η κυβέρνηση».⁽³⁾

Πέτυχε το σταθεροποιητικό πρόγραμμα; Όπως πολύ σωστά επισημαίνει η Έκθεση του ΟΟΣΑ, το σταθεροποιητικό πρόγραμμα δεν αντιμετώπισε τα βαθύτερα αίτια της οικονομικής κακοδαιμονίας, αλλά τα συμπτώματα. Κάθε σταθεροποιητικό πρόγραμμα, άλλωστε, θα «πετύχει» λίγο-πολύ, από τη στιγμή που έχει για σκοπό να επιτευχθεί η εξισορρόπηση των μακροοικονομικών μεγεθών, ρίχνοντας την οικονομία στην ύφεση, μέσω της οποίας και θα επιτευχθεί η μείωση της ζήτησης, ο περιορισμός του πληθωρισμού και του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, με περιορισμό των επενδύσεων και αύξηση της ανεργίας και, στην ελληνική περίπτωση, περιορισμό του τεράστιου ελλείμματος του δημόσιου τομέα. Η επιτυχία μιας σταθεροποιητικής πολιτικής — που δεν αποτελεί οικονομικό επίτευγμα, αλλά σκληρή θεραπευτική αγωγή — εξαρτάται από την πολιτική συγκυρία, το βαθμό ανοχής των εργαζομένων (γιατί, βασικά, αυτοί πληττονται και όχι οι παρα-οικονομούντες), τον έλεγχο των συνδικάτων, τις εξωτερικές συγκυρίες: όλα αυτά συνήρτησαν στην «επιτυχία» της σταθεροποιητικής πολιτικής της 10/10/85, ιδίως μάλιστα κατά το 1986, οπότε η πτώση της τιμής του πετρελαίου, η κάμψη των επιτοκίων διεθνώς και οι αυξημένες εισροές από την ΕΟΚ συνέβαλαν σημαντικά στη βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Στο πρώτο πεντάμηνο του 1987, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έφτασε σε 1.350 εκατ. δολάρια, ξεπερνώντας έτσι το στόχο για ολόκληρη

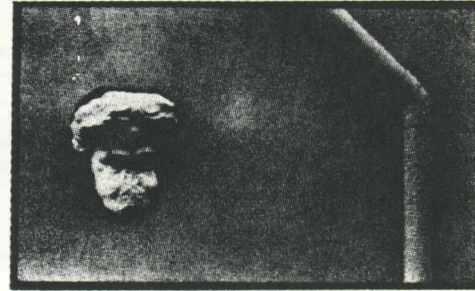
τη χρονιά! Για την ίδια περίοδο, ο πληθωρισμός, χωρίς εποχιακότητα, «έτρεχε» με ετήσιο ρυθμό 19%, έναντι 16,9% το 1986, και 10-12% του αρχικού στόχου. Είναι πασίγνωστο ότι η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών διατηρήθηκε κάπως, χάρη στην υποτίμηση (που δεν συνοδεύτηκε, όμως, από παράλληλη αύξηση της παραγωγικότητας, καταλήγοντας έτσι σε χειροτέρευση των «όρων εμπορίου») και τη διολίσθηση της δραχμής: 11,5% για ολόκληρο το 1986 και 3,4% για το πρώτο πεντάμηνο του 1987.

Το έλλειμμα του δημόσιου τομέα θα ήταν πολύ μεγαλύτερο, αν δεν υπήρχε η ύφεση και η μείωση των εισοδημάτων. Αλλά, παρά τη μείωση των πραγματικών εισοδημάτων όλων των μισθωτών (η μέση απώλεια πραγματικής αγοραστικής δύναμης που υπέστησαν οι αποδοχές των μισθωτών στην περίοδο 1982-86 είναι 1,6% και σε όρους διαθέσιμου πραγματικού εισοδήματος, δηλαδή μετά τη φορολογία, 6,2%), οι πληθωριστικές πιέσεις συνεχίζονται, γιατί πολλοί επωφελούνται από τις καταναλωτικές δαπάνες του δημοσίου, ενώ από τις δημόσιες επενδύσεις, που αφορούν δημιουργία παγίου κεφαλαίου, ένα μικρό μέρος μετατρέπεται σε μισθούς. Κι όμως, το πρόγραμμα των δημοσίων επενδύσεων είναι αυτό που περικόπηκε εφέτος. Ο πληθωρισμός ενισχύει την επενδυτική αποχή, συντείνει στην αύξηση του εργατικού κόστους και στη δημιουργία εύκολων και υψηλών κερδών στο εμπόριο.

Η πτώση των επενδύσεων δεν χαρακτηρίζει, βέβαια, μόνο το σταθεροποιητικό πρόγραμμα της 10/10/85, μια και αποτελεί καίριο χαρακτηριστικό της οικονομίας μας ήδη μετά τη μεταπολίτευση: μειώνεται ωστόσο συνέχεια το ποσοστό τους σ' ένα μειούμενο εθνικό προϊόν. Σύμφωνα με το τελευταίο Τριμηνιαίο Δελτίο του ΥΠ.ΕΘ.Ο., οι επενδύσεις έπεσαν στο 15,1% ως ποσοστό του ΑΕΠ, κι από τις επενδύσεις αυτές το 78% αφορά αντικατάσταση τεχνολογικού εξοπλισμού, κι όχι καινούργιες επενδύσεις. Αποτέλεσμα αυτής της κατάρρευσης των επενδύσεων είναι η συρρίκνωση του παραγωγικού δυ-

ναμικού και ο περιορισμός των δυνατοτήτων απασχόλησης: ήδη ανακοινώθηκε ότι για το πρώτο εξάμηνο του 1987 η βιομηχανική μας παραγωγή μειώθηκε κατά 1,8%, έναντι αύξησης 2,3% κατά το πρώτο εξάμηνο του 1986. Ήδη, σύμφωνα με την Έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος, υπήρξε κάμψη της ιδιωτικής ροπής προς αποταμίευση κατά το 1986, καθώς και χειροτέρευση της σύνθεσης των δαπανών του δημοσίου σε βάρος των δημοσίων επενδύσεων. Θα πρέπει, επίσης, να τονιστεί κάτι πολύ απλό και πολύ γνωστό ταυτόχρονα: ότι η ανυπαρξία επενδύσεων (στις οποίες βρίσκεται ενσωματωμένη και η τεχνολογική πρόοδος) έχει συνέπειες για την παραγωγικότητα της οικονομίας. Σύμφωνα με την εφετηνή Έκθεση του World Economic Forum, που εδρεύει στη Γενεύη και οργανώνει τις συναντήσεις στο Νταβός, η ελληνική οικονομία κατέχει από άποψη ανταγωνιστικότητας, σύμφωνα με δέκα σύνθετα κριτήρια, την τελευταία θέση μεταξύ των 22 χωρών του ΟΟΣΑ.⁽⁴⁾

Αλλά η Ελλάδα κατέχει κι ένα άλλο παγκόσμιο ρεκόρ: το υψηλότερο κατά κεφαλήν ποσοστό εξωτερικού χρέους: 2.600 δολάρια⁽⁵⁾. [Το εξωτερικό χρέος ανέρχεται σε 18 δισ. δολάρια· αν προστεθούν οι καταθέσεις σε συνάλλαγμα (6 δισ. δολάρια) και οι αγορές στρατιωτικού υλικού φτάνουμε στα 26 δισ. περίπου, που τα διαιρούμε με τα 10 εκατομμύρια του πληθυσμού της Ελλάδας]. Το εξωτερικό χρέος για το 1987 θα ξεπεράσει το 59,3% του ΑΕΠ και θα καταβληθούν για τοκοχρεωλύσια 2.743 εκατ. δολάρια (3.357 εκατ. το 1988, και 3.545 εκατ. το 1989). Για ποιά ανάπτυξη μιλάμε, και πώς είναι αυτή δυνατή, όταν για προεκλογικές παροχές και δημόσιες σπατάλες υποθηκεύτηκε μ' αυτόν τον ωμό τρόπο το μέλλον του τόπου και περιορίστηκαν οι αναπτυξιακές του δυνατότητες; Και η αριστερά; Θα περιοριστεί άραγε στις καταγγελίες για «δεξιόστροφη» πολιτική του ΠΑΣΟΚ με αφορμή το σταθεροποιητικό πρόγραμμα και σε αβλαβείς γενικότητες περί ανάπτυξης;

(1) Ο μεγάλος πολωνός οικονομολόγος Oscar Lanze είχε χρησιμοποιήσει τον όρο «ενεργός προγραμματισμός», αναφερόμενος σ' έναν προγραμματισμό που καθορίζει κεντρικά μόνο το συνολικό ποσοστό επενδύσεων και την κλαδική κατανομή τους, κι αφήνει όλες τις άλλες αποφάσεις στο μηχανισμό της αγοράς. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε κατ' άσχετο τρόπο παρ' ημίν.

(2) Βλ. και τα δύο άρθρα του Κ. Τσαλόγλου στο Βήμα της 30/8/87 και της 6/9/87.

(3) Ελίσα Παπαδάκη, Αυγή, 29/7/87.

(4) Βλ. ανάλυση αυτής της Έκθεσης με τα αρχικά Β.Β. στη Ναυτεμπορική της 30/7/87. Γενικά θα πρέπει να τονιστούν οι αναλύσεις με τα αρχικά Β.Β. στη Ναυτεμπορική, οι αναλύσεις του Ειδικού Συνεργάτη στην Εξπρές, οι αναλύσεις στην Επιλογή, τα άρθρα του Π. Λινάρδου-Ρυλμόν στον Οικονομικό Ταχυδρόμο και οι αναλύσεις του Γ. Κουρή στο Κέρδος: όλες αυτές οι αναλύσεις είναι, μεταξύ άλλων, απαραίτητες για όποιον θέλει να παρακολουθεί σοβαρά τις εξελίξεις της ελληνικής οικονομίας.

(5) Κατά μια εκτίμηση του Greek Weekly, στο τεύχος 31/8/87